

Čas otvoriť okná a dvere

Rozhovor s nositeľom
Nobelovej ceny
A. P. Esquivelom
po stretnutí s pápežom
Františkom

str. 3

Budú vždy medzi nami

Sociálna náuka
Katolíckej cirkvi nie je
vykonštruované
rozumovanie
a teoretizovanie

str. 4

O slovenčinu sa nebojím

O súčasnej úrovni
jazyka s Prof. Pavlom
Žigom, riaditeľom
Jazykovedného ústavu
E. Štúra SAV

str. 10

Pod'me sa rozprávaj

Rozširujeme priepasti. V nás i medzi nami.

Onemeli sme. Zbúrali sme mosty medzi sebou. A tak umierame. Jeden pre druhého.

Pohreby bez mŕtvol. Bez slz. Pohreby duší.

Milujeme sa? Nenávidíme sa? Nevedno. Kráčame, a nevieme kam. Prekračujeme prahy vlastného vnútra. Kráčame za svetlami budov bez tváří. Kráčame od seba. Už ani nevieme, čo je nostalgia.

Existujú ešte putá? Putá k bytostiam a veciam? Nahá je pravda v zrkadle. Tak ako zväzky zvykov.

Možno byť ešte neverný? Komu? Čomu? A prečo? Putá vzťahov sme totiž povolili. Už nepociťujeme neprítomnosť ako kedysi. Stráca sa spojenie. Dotyky srdca. Strácame sa. Sebe i iným.

Taký je človek dneška. Umierajúci. Bez kvetov a slz.

A bez komunikácie.

Púšť človečenstva.

Tu je ohrozená samotná podstata človeka. Problém zmyslu človeka. Problém usporiadania vecí. A vzťahu k nim.

Máme sa s tým zmieriť? Odpoveď poznáme. Je jasná, načo špekulovať. Pod'me radšej hľadať bývalé, skutočné uspokojenie. Bez melanchólie. Bez kvetov. Ale so slzami. Ako na pohrebe. Pohrebe storočia reklám a popevkov spoza oceána. Vylejme svoje oči za odchádzajúcou truhlou rezignovanej odovzdanosti a opakujúceho sa epigónstva. Vylejme svoje oči nad vlastnou bývalou zaslepenosťou.

Kocky sú hodené. Prekročíme Létu a vstúpme do života. Toho skutočného. Do života vzťahov k sebe i k blížnemu.

Tak pod', priateľu, budeme sa spolu rozprávaj.

Kto sa totiž s niekým rozpráva, nie je mŕtvy...

PAVOL PRIKRYL

Snímka: Noleime

Myšlienka čísla:

Všetko si robil zle. Okrem jednej veci – vä šmi si myslel na druhých ako na seba. A to tam hore vedia oceni .

film Clarence

Budú ma Záhoráci blahoslaveného?

V roku 1996 generálny predstavený Misijnej spoločnosti P. Robert Maloney CM zaslal na Provincialát Slovenskej provincie Misijnej spoločnosti výzvu s otázkou, či majú slovenskí lazaristi trpiteľov alebo mimoriadne hrdinských spolubratov z obdobia socializmu. Vtedajší provinciál Augustín Slaninka CM nahlásil pátra Jána Hutryu a seminaristu JANKA HAVLÍKA.

V roku 2010 sa uskutočnila korešpondencia medzi provinciálom a generálnou kúriou Misijnej spoločnosti. Dňa 19. júna 2011 slovenský provinciál páter Jozef Noga prosí arcibiskupa Mons. Stanislava Zvolenského, aby inicioval proces blahorečenia Jána Havlíka. Otec arcibiskup si vyžiadala mienku všetkých slovenských diecéznych biskupov a po ich kladnom vyjadrení zaslal žiadosť na prefekta Kongregácie pre kauzy svätých o tzv. *nihil obstat* čiže vyjadrenie, že „nič nebráni“ tejto záležitosti, aby sa v nej pokračovalo. Po obdržaní nihil obstat Mons. S. Zvolenský ustanovil členov súdneho tribunálu a historickú komisiu, ktorá sa bude zaoberať touto záležitosťou. Dňa 9. júna 2013 sa uskutočnilo vo farskom Kostole sv. Michala archanjela v Skalici prvé verejné slávnostné otváranie zasadnutie tribunálu diecéznej fázy blahorečenia J. Havlíka.

Po vyzvaní Ducha Svätého vicepostulátor P. Augustín Slaninka CM predniesol žiadosť o začatie procesu blahorečenia J. Havlíka. V tejto žiadosti krátko predstavil život, hrdinské čnosti a predčasnú smrť spôsobenú mučením a neľudským zaobchádzaním vo väzení. Mons. S. Zvolenský túto žiadosť akceptoval. Následne kancelár Arcidiecéznej kúrie Mons. Tibor Hajdu prečítal stanovisko Kongregácie pre kauzy svätých a dekrét bratislavského arcibiskupa o otvorení kauzy. Potom otec arcibiskup odovzdal všetkým členom tribunálu a historickej komisii menovacie dekréty a následne zložili

prísahu. Nakoniec vicepostulátor odovzdal otcovi arcibiskupovi zoznam žijúcich svedkov.

KTO BOL JÁN HAVLÍK

Ján Havlík, ktorého v rodnom kraji všetci poznali ako Janka, sa narodil 12. februára 1928 vo Vlčkovanech (dnes Dubovce) na Záhorí. V roku 1934 začal chodiť na základnú školu, prešiel na meštianku do Holíča a napokon bol prijatý na Masarykovo štátne gymnázium v Skalici. V roku 1943 Janko prestupuje na reálne Gymnázium do Banskej Bystrice. Zároveň sa stáva chovancom „malého seminára“ Apoštolskej školy Misijnej spoločnosti sv. Vincenta de Paul. V máji 1949 zmaturoval. V tom čase však na Slovensku nastávajú vážne zmeny. Napriek tomu Janko vstupuje do noviciátu Misijnej spoločnosti v Ladoch. V noci z 3. na 4. mája 1950 bol spolu s ostatnými novicmi násilne zavlečený na „preškoloňovanie“ do Kostolnej a následne na nútené práce na Priehradu mládeže pri Púchove. Po rozpustení pracovných táborov odišiel Janko do Nitry, kde si so svojimi spolubratmi novicmi prenajali spoločné bývanie, aby mohli študovať teológiu súkromne. Dňa 29. októbra 1951 vtrhla do ich podnájmu ozbrojená hliadka ŠtB a Janka spolu s ostatnými zatkla. Vo februári 1953 sa konal v Nitre súdny proces v kauze Štefan Krištín a spol. a Janka v rámci neho odsúdili za velezradu na 10 rokov väzenia do jáchymovských lágrov. Medzi väzňami bol vyhľadávaný ako ten, kto vie poskytnúť účinnú duchovnú pomoc a po-

Snímka: archív

vzbudenie. V máji 1958 je Janko znova obvinený, ale teraz ako trestanec, ktorý „marí úradnú prevýchovu väzňov“. Druhý súd odsúdil Janka na ďalší rok navyše výslovné za duchovné a náboženské aktivity medzi väzňami. Odteraz ako dvojnásobný trestanec nikdy nedostane žiadnu milosť. V máji 1959 ho eskortujú do „žalára-žalárov“ – do Valdíc. V tom čase však už bol Janko postihnutý ťažkou srdcovou chorobou. V roku 1960 vyhlásená všeobecná amnestia sa Janka nedotkla. V októbri i napriek ťažkému srdcovému ochoreniu bol preraďovaný do pevnej väzby na Pankráci. Zároveň bol nasadený na práce najtvrdšieho rangu. Koncom júla 1961 Janko na pracovisku odpadol. Tu sa jeho krížová cesta po trestaneckých lágroch, baniach, výškových stavbách a neľudskej drine končí a neodvratne vchádza do tunela väzenských liečební, lazaretov a nemocníc. V októbri je ťažko a nevyliciteľne chorý definitívne vyškrtnutý zo zoznamu pracovných síl a ako neefektívny je odoslaný do väzenskej nemocnice v Ilave. Po odpykaní celého 11-ročného trestu je 29. októbra 1962 Janko v stave smrteľne a nevyliciteľne chorého pacienta prepustený z väzenia. Dňa 27. decembra 1965 na následky neľudského zaobchádzania vo väzení zomrel v Skalici vo veku 37 rokov.

-/-

Diecézna fáza skúmania

Diecézne skúmanie sa začína u toho, kto má záujem na kanonizačnom procese konkrétnej osoby. Ten, kto má záujem a znáša ťarchu nákladov potrebných pre proces, sa nazýva aktorm. Môže to byť fyzická osoba, ale je lepšie, ak je to osoba právnická (napr. diecéza, rehoľa a pod.). Aktor však môže konať jedine prostredníctvom postulátora, ktorého ustanovuje aktor a schvaľuje diecézny biskup. Proces sa môže začať na území diecézy, kde kandidát umrel. V prípade, že má záujem na kanonizačnom procese niekto iný, potrebuje na to súhlas Kongregácie pre kauzy svätých. Normálne sa má začať proces najskôr po piatich rokoch od smrti kandidáta a najneskôr do 30 rokov. Ak sa to nestane v tomto časovom rozpätí, musí sa to zdôvodniť Kongregácii. Postulátor predloží žiadosť o blahorečenie kompetentnému diecéznemu biskupovi, ktorý si vyžiadava stanovisko ostatných biskupov a nihil obstat Kongregácie pre kauzy svätých. Potom ustanoví svojho delegáta, notára a

promótora spravodlivosti a proces sa môže začať. Dôkazy predkladá postulátor delegátovi biskupa, ktorý všetko starostlivo archivuje a zaznamenáva, vypočúva svedkov a zbiera dokumenty. K tomu pomáha ešte komisia historikov a komisia teológov, prípadne aj komisia lekárov, ak je to potrebné. Postulátor sa musí rozhodnúť, či pôjde cestou dokazovania mučeníctva (super martyrio), alebo cestou dokazovania heroických čností (super virtutibus). Promótor spravodlivosti dohliada na dodržiavanie zákonnosti v procese a musí byť pozývaný ku každému dôkazu, ktorý prehodnocuje (napr. musí sa pozývať na vypočúvania svedkov). Proces dokazovania zázraku sa vedie nezávisle od procesu o mučeníctve alebo hrdinských čnostiach. V procese najviac zaväzujú svedkovia očití svedkovia, ale aj svedkovia, ktorí to počuli od tých, čo to videli. Po ukončení procesu je potrebné zostrihané materiály preložiť do jazyka užívateľa kongregáciou a v dvoch exemplároch ich zapečatené so spríevodnými listami diecézneho biskupa, promótora spravodlivosti a overené notárom dopraviť na Kongregáciu pre kauzy svätých.

Prof. JÁN DUDA

Je čas otvoriť okná a dvere

Rozhovor s nositeľom Nobelovej ceny A. P. Esquivelom po stretnutí s pápežom

Veľké objatie plné lásky. ADOLFO PÉREZ ESQUIVEL hľadá s úsmevom na fotografiu, na ktorej je zachytený zrejme najintenzívnejší okamih z jeho nedávneho stretnutia s pápežom Františkom. Osemdesiatnik, ktorý obetoval život ochrane ľudských práv a nositeľ Nobelovej ceny za mier v roku 1980, ktorý podstúpil väzenie a mučenie, sa o svoje dojmy podelil v rozhovore pre vatikánsky denník L'Observatore Romano.

Snímka: Facebook

Aké bolo vaše stretnutie s pápežom Františkom?

Boli sme obaja veľmi rozrušení. Mohli sme sa rozprávať dlho a na rôzne témy. Ubezpečil som ho, že ho budem v modlitbách sprevádzať na jeho ceste, pri riešení veľkých výziev, ktorým čelí dnešná Cirkev. V Argentíne sme sa naposledy stretli pred rokom. Nedokázal som si ani predstaviť, čo by sa mohlo stať 13. marca. Voľba pápeža Františka pre mňa predstavuje milosť. Silné znamenie Ducha, ktoré prišlo v čase, v ktorom Cirkev a svet cítia obrovskú potrebu obnovy, spirituality a sociálnej angažovanosti.“

Z Buenos Aires do Ríma: kto je pápež Bergoglio?

Je to predovšetkým pastier. Aj v Argentíne, napriek zodpovednosti, ktorá mu bola zverená najprv v Spoločnosti Ježišovej a potom v arcidiéceze Buenos Aires a v biskupskej konferencii, bol vždy človekom mierumilovným a skromným. Jedným z jeho typických rysov bolo vedieť počúvať a hovoriť so všetkými, z rôznych sektorov spoločnosti, od sveta kultúry až po ten politický a odborový. Bol stále pozorný voči problémom krajiny a predovšetkým ľudu. V katedrále počas homílií vždy hovoril jasne. So silou a v svetle evanjelia nebojácne rozvíjal témy chudoby a ekonomickej krízy.

Po zvolení sa však spustila aj kampaň ohováraní voči pápežovi. Kto sa bojí pápeža Františka?

Je to pravda, bol tu takýto pokus. Ale keďže obvinenia boli úplne nepodložené, cítil som potrebu ich vyvrátiť. Pápež František nemal nič spoločné s vojenskou diktatúrou. A to nehovorím len ja. Hovorí to aj prezident argentínskeho Najvyššieho súdneho dvora. Neexistuje tiež v Bergogliovej

minulosti. A v žiadnom prípade nemožno hovoriť, že by bol dohodnutý s diktatúrou. Naopak, bojoval v prospech nezvestných osôb a prenasledovaných. Nie všetky jeho zásahy však boli vypočítané: vojaci hovorili „áno“ všetkým, a potom robili pravý opak. Myslím si, že táto ohováračská kampaň proti pápežovi Františkovi bola podporovaná rôznymi politickými a ideologickými prúdmi.

Ako interpretujete voľbu pápeža, ktorý prichádza z Latinskej Ameriky?

Pápež František prichádza z miesta, ktoré Pavol VI. nazýval „kontinentom nádeje“. Viera je v Latinskej Amerike hlboko zakorenená a je to tiež výsledok práce mnohých pastierov, ktorí vedeli nechať zaznieť hlas chudobných, ich očakávaní spravodlivosti. S pápežom sme spomínali na arcibiskupa Romera a na ďalších prorokov a mučeníkov Cirkvi v Latinskej Amerike. Náš kontinent je kontinentom mučeníkov, kňazov, rehoľníkov, biskupov, ktorí prišli o život ako semenka: aby darovali život. Myslím si, že musíme vyniesť na svetlo svedectvo tejto Cirkvi-mučeníčky, ktorá žila evanjeliom s chudobnými.

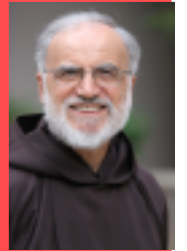
Na začiatku pontifikátu pápež František hovoril o Cirkvi chudobnej a pre chudobných a žiadal ochraňovať dary stvorenia...

Áno, toto prihováranie sa za chudobných je jeho životu príznačné. Sú to chudobní, o ktorých hovorí evanjelium, ktorým vychádzal vždy v ústrety s veľkou pokorou. A teraz pápež hovorí, že celá Cirkev musí žiť v chudobe a pokore. Je tu potom aj výzva k ochrane stvorenia, ochrane dobier a zdrojov stvoreného. Verím, že aj toto je oblasť, v ktorej môže rásť spolupráca medzi veriacimi. Pápež František bol vždy otvorený dialógu, ekumenizmu, v duchu skutočného bratstva. Ako kresťania musíme zdieľať tento jeho záväzok, sprevádzať ho v jeho službe. Počas audiencie som mu povedal, že s nami môže počítat, s našou modlitbou. Zažívame veľmi špecifický moment pre Cirkev a pre svet. Čas nádeje a obnovy. Spomínam si, že Ján XXIII. žiadal otvoriť dvere a okná, aby zmizol prach a vstúpilo svetlo. Verím, že teraz je ten správny čas na to, aby sme tak urobili.

Čo znamená ochraňovať

Svätý Otec František často opakuje v príhovoroch a homíliách slovíčko *ochra ova*. Na túto tému poskytol rozhovor pre Vatikánsky rozhlas kapucín RANIERO CANTALAMESSA, pápežský kazateľ.

Som si istý, že Svätý Otec, ktorý dobre pozná sv. Františka z Assisi, vie, že František, a vlastne celý stredovek, vnímali ochranu stvorenia v inom zmysle, ako to

chápeme my. František chválil Boha skrze stvorenie. Stvorenie bolo ochra ované v svojej podstate, nebesia a zem, ktoré rozprávajú o Božej sláve. Preto hovorím, že sv. František dokázal akoby extrahovať Božiu slávu, ktorú ukrývajú nebesia a zem, ale nedokážu ju sami vyjadri ani dosta na svetlo.

Ochra ova teda znamená aj stá po boku druhých s láskou, nežnosťou, pozornosťou... Rovnako ako Jozef ochra oval Máriu, mali by aj manželia chrániť svoje manželky a navzájom; a chrániť deti. No najmä chráni seba samých, teda chráni vlastné srdce pred zlom. Vždy hovorím, že miliardy špinavých kvapiek vody nedokážu vytvoriť istý oceán, rovnako ako miliardy špinavých s de nedokážu nikdy vytvoriť ľudstvo a isté stvorenie.

Ke hovoríme o ochrane, chránení, ide o pojem, ktorý nie je súčasťou dnešného trendu, vzhľadom na tendenciu mrha, ktorú pozorujeme u dnešného loveka.

Slovo, ktoré Svätý Otec používa, môže byť aplikované na rozličné veci. Ochra ova vecí, ako sa to robilo v minulosti, keď sa veci dávali opravovať a mohli sa nanovo používať. Pápež nám dáva nádherný príklad, aj keď malý, ale predsa, keď používa svoje topánky: je to príklad, ako využívať veci dovedy, kým slúžia.

Vnímam, že František je skutočne univerzálnym lovekom v najplnšom zmysle, pretože je otvorený voči stvoreniu, voči ľuďom, voči chudobným a pokoj. Je univerzálny aj preto, lebo ho všetci akceptujú... Bol v Assisi spolu s Jánom Pavlom II., ktorý sa chcel stretnúť s predstaviteľmi rozličných náboženstiev. Pápež František predstavuje toto, predstavuje Ježiša, pretože on nie je nič iné, ako znamením Ježiša Krista.

Chudobní budú vždy medzi nami

Vývoj sociálnej náuky Cirkvi

Svätý Otec František už hneď po svojom zvolení dal celému svetu najavo, že jeho pontifikát bude vychádzať zo sociálneho učenia Cirkvi.

Sociálna náuka Katolíckej cirkvi nie je vykonštruované rozumovanie a teoretizovanie. Je významným odrazom pôsobenia a angažovania sa kresťanov v spoločnosti.

Hoci viacerí katolícki publicisti považujú katolícku sociálnu náuku a kresťanské sociálne učenie za identické, ukazuje sa, že ich nemožno stotožňovať. Podstatný rozdiel medzi nimi spočíva v tom, že zatiaľ čo katolícka sociálna náuka má charakter samostatnej vednej disciplíny, kresťanské sociálne učenie sa zaoberá skúmaním spoločenského života z hľadiska jeho mravnej podoby a slúži praxi. Ono sa vo väčšej miere zaoberá hodnotiacimi kritériami života, direktívami a programami sociálnej činnosti.

Katolícka sociálna náuka je osobitnou vedou a na rozdiel od svetských sociálno-ekonomických doktrín je založená na viere a v nej hľadá východiská na riešenie sociálnych problémov. Ťažisko jej vedeckej činnosti je zamerané na vydávanie sociálnych encyklik, ktoré majú význam nielen pre veriacich, ale aj pre celé ľudstvo.

STARODÁVNE U ENIE

Katolícka sociálna náuka vznikla omnoho skôr ako na sklonku 19. storočia, keď vyšla prvá sociálna encyklika *Rerum novarum*, ktorú v roku 1891 napísal pápež Lev XIII. a v sociálnej oblasti nadobudla rozhodujúce postavenie.

Katolícka sociálna náuka je v porovnaní s ekonómiou mladšou vedou, ale kresťanské sociálne učenie je omnoho staršie. Vzniklo po zmŕtvychvstaní Ježiša Krista, ktorý založil Cirkev vymenovaním sv. Petra za hlavu Cirkvi a za svojho námestníka na zemi.

Kresťanské sociálne učenie nadväzuje na Kristovo učenie a začalo sa rozvíjať v staroveku v tzv. Jeruzalemskom spoločenstve. Vo vysvetlivke k veršom Sk 4, 32-37 sa píše: „Prvých kresťanov charakterizovalo spoločenstvo majetku. Slobodne a dobrovoľne dávali svoj majetok v prospech biednych“ (Sväté písmo – Nový zákon, Rím, SÚSCM, 1988).

Ďalší medzník vo vývoji sociálnej náuky predstavuje obdobie raného stredoveku v dielach cirkevných Otcov a významných kresťanských teológov. Ide najmä o názory sv. Augustína, sv. Bazila, sv. Ambróza, sv. Chryzostoma, sv. Gregora Veľkého, sv. Alberta Veľkého a ďalších. V rámci kresťan-

Sníмка: archiv

ského sociálneho učenia všetci venovali mimoriadnu pozornosť starostlivosti o chudobných a núdzných. Ich sociálne názory by sa dali zhrnúť do základnej myšlienky, ktorú si osvojila aj Chiara Lubichová: „To čo dáš chudobnému, nie je časťou tvojho vlastníctva, ale je to majetok, ktorý mu len vraciaš. Ide o spoločný majetok, ktorý bol daný do užívania všetkým a z ktorého sa omylom tešíš len ty. Dať núdznym to, čo potrebujú, znamená vrátiť im len to, čo im právom patrí a vôbec to neznamená, že dáváš z vlastného. Ide len o čin spravodlivosti a nie o skutok milosrdenstva.“

Sociálna náuka Katolíckej cirkvi sa mimoriadne rozvinula v stredoveku v škole scholastikov pod vedením sv. Tomáša Akvinského a vyvrcholila v dielach významných kresťanských utopických socialistov.

Sv. Tomáš Akvinský v diele *Summa theologiae* okrem výsostne filozofických a teologických názorov komplexne rozpracoval nielen názory kresťanského sociálneho učenia, ale aj mnohé ekonomické názory. Z nich sú významné najmä teórie hodnoty, vlastníctva, štátu, výmeny, spravodlivej ceny či spravodlivej mzdy. Medzi nimi významné miesto zaujíma teória a obhajoba súkromného vlastníctva, ktoré sv. Tomáš považuje za prirodzené právo človeka. Na rozdiel od názorov prvých kresťanov, ktorí odmietali súkromné vlastníctvo ako hriech, zdôvodnil nutnosť a význam súkromného vlastníctva a jeho zlučiteľnosť s kresťanstvom. V súvislosti s riešením otázky práva na súkromné vlastníctvo zdôrazňuje jeho spoločenskú funkciu: „Výrobné prostriedky však nesmú byť vlastnené tak, aby stáli proti práci. Tieto nemôžu byť vlastnené len pre ich vlastníctvo, lebo jediný skutočný dôvod ich vlastníctva a to tak súkromného, verejného,

ba aj kolektívneho je, aby slúžili práci“.

Veľkú zásluhu na rozpracovaní názorov sv. Tomáša majú jeho nasledovníci, osobitne učители na španielskej univerzite v Salamance. G. Lassines riešil problém úroku, J. Bodin ako prvý rozpracoval kvantitatívnu teóriu peňazí, M. de Navarro a D. de Sato zasa ako prví rozpracovali subjektívnu teóriu hodnoty.

NOVOVEK

Významnú fázu vo vývoji katolíckej sociálnej náuky predstavujú názory kresťanských utopických socialistov. Medzi nimi významné miesto zaujíma sv. Tomáš Morus, ktorý vo svojom diele *Utopia* v prvej časti ostro kritizuje nespravodlivé usporiadanie anglickej spoločnosti. Významné miesto medzi kresťanskými utopickými socialistami zaujíma aj taliansky kňaz Campanella, ktorý svoje kritické názory na vtedajšiu taliansku spoločnosť popisuje v diele *Slniečny štát*, v ktorom opisuje spravodlivejšie usporiadanie ľudskej spoločnosti. Medzi kresťanskými utopickými socialistami mali významné postavenie aj francúzski myslitelia, najmä J. Meslier, G. de Mably, Morelly, Saint Simon a K. Fourier. J. Meslier vo svojom diele *Testament*, napríklad, odporúča usporiadať spoločnosť podľa názorov a spôsobu života prvých kresťanov. Saint Simon v diele *Nové kresťanstvo* presadzoval spravodlivejšie usporiadanie spoločnosti na kresťanských zásadách, podľa ktorých žili prví kresťania v tzv. Jeruzalemskom spoločenstve.

Medzi významných kresťanských mysliteľov novoveku patria aj jezuiti, ktorí v ob

dobí rokov 1609–1768 rozpracovali teóriu Svätého experimentu. V tzv. redukcii u Guaraniov realizovali prvý model sociálne spravodlivej spoločnosti, ktorý historik Muratori nazval „šťastným kresťanstvom“. Jeho základom bol kolektívny majetok, ktorý považovali za Boží majetok. Ten svojou prácou využívali všetci členovia komunity. Zisk z majetku sa rozdeľoval na tri časti: Prvá časť zisku išla na zaplatenie daní a vydržiavanie misiónárov, druhá na doplnenie rozpočtov chudobných rodín a práceneschopných členov, a tretia časť sa použila na krytie potrieb komunity. Takéto rozdeľovanie zisku sa nie náhodou veľmi podobá na „kultúru dávania“, ktorú úspešne využívajú moderné podniky, ktoré uplatňujú model sociálnej trhovej ekonomiky – ekonomika spoločenstva.

OBDOBIE ENCYKLÍK

Tu je asi namieste položiť si otázku: Prečo Katolícka cirkev čakala až do roku 1891, keď vydala svoju prvú sociálnu encykliku?

Otázka však nie je ani tak zásadná, ako skôr zavádzajúca. Treba si totiž uvedomiť, že prvým kresťanským dokumentom v sociálnej oblasti je predovšetkým evanjelium, ako aj celý život a učenie samotnej Cirkvi. Počas celej histórie Katolícka cirkev ustavične prejavovala starostlivosť o najchudobnejších, chorých či o ľudí na okraji spoločnosti. Na druhej strane však treba priznať, že v kontexte 19. storočia kresťania neprejavili veľkú prezieravosť v sociálnej oblasti.

V každom prípade encyklika *Rerum novarum* z 15. mája 1891, ktorá položila základ pre vznik katolíckej sociálnej náuky ako vedy, je v mnohom ovocím aktivity kresťanov, zaangažovaných v sociálnych problémoch 19. storočia. K prameňom tohto kresťanského sociálneho „manifestu“ patria nespočetné skúsenosti a aktivity z Nemecka, Francúzska, Belgicka, Švajčiarska a Anglicka. Skôr ako sa systematizovalo kresťanské sociálne učenie, kresťania sa angažovali v sociálnych, ekonomických, ale aj politických veciach. Kto na tieto skutočnosti zabúda, dopúšťa sa nielen nespravodlivosti, ale aj ťažkého historického omylu.

Zavádzajúco tiež vyznieva tvrdenie, že Komunistický manifest Karola Marxa vyšiel už v roku 1848, no pápežská encyklika *Rerum novarum* až v roku 1891. Z formálne chronologického hľadiska je to síce presné, ale z toho vôbec nevyplýva, že v danom období socialisti a marxisti vykonali svetoborné veci v sociálnej, odborovej či politickej oblasti, respektíve, že kresťania vtedy nerobili nič. Treba si uvedomiť, že socialistické hnutia začali byť aktívne až v rokoch 1880–1885, no najvýznamnejšie neboli marxistické, hoci sa to niektorí historici usilujú presadzovať, a

tak deviovať históriu. Tiež si treba uvedomiť, že *Rerum novarum* je len jedným z mnohých dokumentov, ktoré vydal Lev XII. o politických a sociálnych otázkach. Už pred rokom 1891 vydal tento pápež asi päť dôležitých encyklik o politických, sociálnych a ekonomických problémoch, vrátane otroctva.

V encyklike *Rerum novarum* pápež Lev XIII. považuje za kľúčový problém riešenie tzv. robotníckej otázky. Problém vznikol nástupom priemyselnej revolúcie a prechodom od manufaktúr na strojovú veľkovýrobu. Táto prudká zmena spôsobila nielen vznik armády nezamestnaných a následne veľkú biedu námezdných pracujúcich, ale aj vznik ekonomického cyklu a ničivých hospodárskych kríz, ako aj zostreňného sociálneho napätia.

Pápež Lev XIII. v *Rerum novarum* prvý raz odsúdil marxistický socializmus. Postavil sa bezvýhradne na stranu robotníkov a vyzval štát a odbory, aby robotnícku otázku spoločne vyriešili pokojnou cestou. Karol Marx naopak tento problém riešil násilnou cestou. Vyzýval pracujúcich stupňovať sociálne napätie, zostrovať tzv. triedny boj a organizovať vzbury a nepokoje s cieľom uskutočniť tzv. proletársku revolúciu, nastolíť tzv. diktatúru proletariátu.

Možno len ľutovať, že ľudstvo neskoro pochopilo a presvedčilo sa o pravdivosti Levom XIII. predvídaných strašných dôsledkov násilného riešenia robotníckej otázky. Ľudstvo až po sto rokoch, po zániku reálneho socializmu a rozpade svetovej socialistickej sústavy začiatkom deväťdesiatych rokov dalo pápežovi uznanie za ním predvídané dôsledky a jeho oprávnené obavy o ďalší vývoj ľudstva.

Sociálna encyklika *Rerum novarum* sa stala základným dokumentom katolíckej sociálnej náuky. Všetky ďalšie sociálne en-

cykly z nej vychádzajú, na ňu nadväzujú a ňou sa riadia pri riešení závažných problémov spoločnosti. Táto encyklika je medzníkom vo vývoji sociálneho učenia Katolíckej cirkvi a začiatkom vzniku katolíckej sociálnej náuky, ktorá predstavuje novú kvalitu pre jej ďalšiu sociálnu činnosť.

Nástupca Leva XIII. sv. Pius X. bol zaujatý krízou modernizmu, preto špeciálnu sociálnu encykliku nevydal, ale pri mnohých udalostiach sa dotýkal sociálnych problémov. Sociálne myslenie sv. Pia X. by si však určite zaslúžilo podrobnejšie štúdium, najmä vo veci odborovej angažovanosti.

Benedikt XV. bol tzv. vojnovým pápežom, čo výrazne ovplyvnilo jeho pontifikát. Priamo uprostred 1. svetovej vojny dokázal svoj mimoriadne široký rozhľad, čím sa stal jedným zo zakladateľov novej medzinárodnej morálky. V roku 1920 vydal encykliku *Pacem Dei munus*, v ktorej sa presadzuje za reorganizáciu spoločnosti, čím by sa prešlo vojňám.

MEDZIVOJNOVÉ OBDOBIE

Druhá fáza moderného vývoja názorov katolíckej sociálnej náuky zahŕňa obdobie od vydania druhej sociálnej encykliky *Quadragesimo anno*, ktorú v roku 1931 napísal pápež Pius XI., až do roku 1961.

Ťažisko encykliky *Quadragesimo anno* spočíva v kritickej analýze biedy a ťažkom sociálnom postavení, v ktorom sa ocitli pracujúci celého sveta v podmienkach veľkej svetovej hospodárskej krízy v období rokov 1929–1934. Možné východisko zo sociálneho postavenia pracujúcich pápež Pius XI. videl v nutnosti zásahov štátu do ekonomiky uzákonením systému podpôr pre nezamestnaných a sociálnych zákonoch. Pius XI. v encyklike *Quadragesimo anno* odporučil účinnejšiu organizáciu robotníckych združení, najmä odborov. Tiež vyzýva kresťanov, aby vstupovali do politiky, lebo, ako hovorí, vyriešiť sociálne problémy nemožno len prostredníctvom združovania sa na úrovni podnikov.

Pius XI. v roku 1937 v priebehu len šiestich dní vydal dve závažné encykliky: *Mit brennender Sorge a Divini Redemptoris*. V prvej odsudzuje nemecký nacizmus, v druhej ateistický komunizmus (v roku 1931 v encyklike *Non abbiamo bisogno* odsúdil taliansky fašizmus). Obe encykliky sú sociálne. Pápež sa v nich okrem analýzy oboch totalitných ideológií zaoberá sociálnym poriadkom v spoločnosti.

Pius XI. sa stal známym aj tým, že podnietil rozmach Katolíckej akcie. Dal rozhodujúci impulz rozličným hnutiam ako Kresťanská robotnícka mládež, Kresťanská študujúca mládež, Kresťanská univerzitná mládež, Kresťanská roľnícka mládež a podobne. Tieto hnutia sa stali školou laikov angažovaných v najrozmanit

Snímka: archív

tejších sektoroch sociálnej činnosti.

Z mimoriadne bohatého učenia v rozmanitých oblastiach Pia XII., nástupcu Pia XI., treba spomenúť tri vianočné rozhlasové posolstvá. V prvom z roku 1941 sa zaoberal obnovou medzinárodnej spoločnosti po vojne. Pápež si kládol najmä otázku, aké sú pracovné podmienky v spoločnosti a ako predchádzať vojnovým pohromám. V posolstve v roku 1942 predniesol Pius XII. skutočnú deklaráciu ľudských práv, čím vložil ďalší kameň do rekonštrukcie vtedajšej spoločnosti. Aj v treťom posolstve v roku 1944 sa zaoberal demokraciou a budovaním povojnovej spoločnosti. Hoci vianočné posolstvá Pia XII. nedosahovali rozsah encyklik, tieto doktrínálne dokumenty majú stále veľký význam a vplyv.

MODERNÁ DOBA

Tretia fáza vývoja názorov katolíckej sociálnej náuky zahŕňa obdobie od roku 1961 až do roku 1981.

V roku 1961 vydal pápež Ján XXIII. slávnu koncilovú sociálnu encykliku *Mater et Magistra* a následne v roku 1963 nie menej dôležitú encykliku *Pacem in terris*. Prvá encyklika vysvetľuje, že v procese budovania ľudskej spoločnosti má Cirkev úlohu matky a učiteľky, pričom si neuzurpuje výsady svetskej moci. Encyklika *Pacem in terris* sa nazýva aj mierová. Je to vôbec prvý pápežský dokument, ktorý sa výlučne venuje mieru. Podľa Jána XXIII. je mier ohrozený v dôsledku neznesiteľného kontrastu medzi chudobou obyvateľstva v rozvojových krajinách a miestami až bezočivým prepychom bohatých krajín. Pápež v tejto encyklike vyzýva ľudí k väčšej spravodlivosti.

Jedným z prvých dôležitých dokumentov pontifikátu Pavla VI. bola encyklika *Populorum progressio*. V encyklike Pavol VI. prístupuje k problému rozvoja nielen z hľadiska rozvinutých krajín, ale najmä z hľadiska rozvojových krajín. Pápež sa v

dokumente vracia k problému vzťahu medzi spravodlivosťou a mierom: mier nie je možný bez spravodlivosti. Pri príležitosti 80. výročia *Rerum novarum* vydal v roku 1971 Pavol VI. apoštolskú exhortáciu *Octogesima adveniens*. Hlavná myšlienka exhortácie je zdôrazňovanie prvenstva politiky – angažovanosť kresťana by sa nemala obmedzovať len na sociálnu a ekonomickú sféru. V exhortácii *Evangelii nuntiandi* z roku 1975 sa pápež zaoberá vzťahom medzi evanjelizáciou a rozvojom.

SÚ ASNOS

Štvrtá fáza vývoja názorov katolíckej sociálnej náuky zahŕňa obdobie od roku 1981 až po súčasné obdobie, ktoré je bohaté na významné svetové udalosti a nové sociálne problémy. V tomto období vydal pápež Ján Pavol II. tri sociálne encykliky, v ktorých novým spôsobom formuluje kľúčové úlohy katolíckej sociálnej náuky.

V roku 1981 Ján Pavol II. vydal svoju prvú sociálnu encykliku *Laborem exercens* a v katolíckej sociálnej náuke cirkvi zaujíma ústredné postavenie a je kľúčom na riešenie všetkých sociálnych otázok. Zaoberá sa v nej pracujúcim človekom, pričom človek je a zostáva stredobodom všetkého. V dokumente sa uvádza dôležité rozlíšenie dvoch pojmov: priamy a nepriamy zamestnávateľ. Za nepriameho zamestnávateľa označil pápež štát, ktorý stanovuje sociálne zákony a predpisy. V encyklike sa však neobmedzuje len na aplikovanie spomenutého rozlíšenia iba medzi zamestnávateľom a zamestnancom, ale ho aplikuje aj na vzťahy medzi medzinárodnými organizáciami a jednotlivými štátmi.

Keď v roku 1987 vyšla druhá sociálna encyklika Jána Pavla II. *Sollicitudo rei socialis*, takrečeno vyvolala pohoršenie, pretože pápež sa v nej odvážil tvrdiť, že jednou z hlavných príčin nešťastia vo vte-

dajšom svete je existencia dvoch režimov – východného a západného – a oba potrebujú hlbokú premenu. Ján Pavol II. naznačil, že aj západný systém s liberálnou tradíciou by sa nemal v základe považovať za dobrý a že ho stačí len upravovať, práve naopak – ako človek z východného bloku neváhal povedať, že aj systémy rozvinutých západných krajín potrebujú hlbokú premenu v mene požiadaviek sociálnej morálky. Mimoriadnu pozornosť venoval aj hospodárskej a sociálnej zaostalosti krajín tretieho sveta, ako aj drancovaniu prírodného bohatstva v rozvojových krajinách.

V roku 1991 vydal Ján Pavol II. pri príležitosti stého výročia encykliky *Rerum novarum* encykliku *Centesimus annus*. Pápež v nej vyvodzuje poučenie z rozpadu komunistického systému. Z hľadiska sociálnej náuky je dôležitá kapitola *Súkromné vlastníctvo* a všeobecné určenie majetkov. *Súkromné vlastníctvo* je nevyhnutné a dovolené, ale má sa usmerňovať so zreteľom na spoločné dobro. Podľa Jána Pavla II. dobrom v pravom zmysle slova, ktoré je určené všetkým, je sám človek, ktorý je povolaný vytvárať solidárne spoločenstvo. Z encykliky *Centesimus annus* vyplýva dôležitý dogmatický a pastoračný záver: v konečnom dôsledku najvyššie dobro pre všetkých je osoba Ježiša Krista, ktorého má kresťan prinášať a zjavovať svetu. Toto je základ veľmi originálneho posolstva *Centesimus annus* o všeobecnom učení dobier. Antropologický kristocentrizmus Jána Pavla II. si v tejto encyklike definitívne vyrovnáva účty s kolektivistickým marxizmom, ale aj s liberálnym naturalizmom.

Na úsvite 21. storočia sa *Centesimus annus* objavuje ako kresťanský manifest pre nový svetový poriadok.

VEC KAŽDÉHO Z NÁS

Aby Katolícka cirkev dôsledne plnila svoje evanjelizačné poslanie, nemôže ponechať sociálnu činnosť kresťanov na náhody empirizmu a improvizácie. Z uvedenej analýzy vývoja sociálnej náuky Katolíckej cirkvi vyplýva, že ju môže oživiť len zaangažovanie sa kresťanov. Kardinál Etchegaray, bývalý predseda Pápežskej rady Spravodlivosti a pokoj, často hovoril, že kresťania pripravujú budúcu sociálnu encykliku práve svojim konaním. Takto sa konanie stáva morálkou tvorenia budúcnosti, a to najmä voči budúcim generáciám. Preto sociálna náuka Katolíckej cirkvi nikdy neváha polemizovať o súčasnosti v mene budúcnosti bohatšej na lásku a pokoj.

PAVOL PRIKRYL

Sociálna náuka sa dá vždy realizovať

Už od svojho prvopočiatku, ale najmä posledných viac ako 100 rokov sa Katolícka cirkev usiluje precízne a systematicky odpovedať na sociálne otázky. O sociálnom učení Cirkvi a o výzvach dneška sme sa rozprávali s doc. STANISLAVOM KOŠČOM, PhD. z Katolíckej univerzity v Ružomberku.

Sociálnu náuku Katolíckej cirkvi mnohí považujú len za teóriu. Je to tak?

Striktne vzaté, áno. Náuka je vždy teóriou. Avšak je to náuka, ktorá učí interpretovať a riešiť sociálne problémy na základe dôkladnej reflexie praxe s cieľom urobiť ju, teda prax, účinnejšou.

Sociálnu náuku v praxi realizovali jezuiti v Latinskej Amerike v tzv. svätom experimente. Výsledky boli úžasné. Myslíte si, že niečo podobné by sa dalo realizovať aj moderných časoch? Nie je to skôr už len utópia?

Ťažko hovoriť o „experimente“, keďže jezuitské redukcie pretrvali stopäťdesiat rokov a zanikli nie vlastným „vyhorením“ ako iné utopické modely, ale násilnou likvidáciou. Myslím si, že to bol skutočne geniálny projekt štátneho zriadenia, ktoré v sebe výnimočným spôsobom integrovalo kresťanskú antropológiu a misijnú inkulturáciu s kresťanskou víziou politiky a ekonomiky. O to väčšia je historická škoda ich zániku. V každej dobe je však možné uskutočniť model kresťanský inšpirovaného štátu. Ale je jasné, že už by to bolo iné a oveľa náročnejšie.

Je možné sociálnu náuku Cirkvi uviesť globálne do praxe? Čo je pre to dôležité urobiť?

Ak by to nebolo možné, nemala by táto náuka nijaký zmysel a hodnotu. Práve v tom je jej zmysel a hodnota, že stále zreteľnejšie sa táto náuka ukazuje ako jediné skutočné riešenie globálnych sociálnych problémov pri dôslednom zachovaní ľudskej dôstojnosti. Čo je pre to treba urobiť? Jednoducho povedané – uveriť jej. Ale také jednoduché to nie je. Treba totiž zmeniť srdce tak, aby bolo ochotné ísť dôsledne a bez kompromisov za požiadavkou ľudskej dôstojnosti (nielen tej vlastnej, ale každej ľudskej osoby). Treba sa vyslobodiť z osídlel praktického materializmu, ktorý nahradil potreby záujmami, a tým postavil ľudí proti sebe, ba i proti prírode. Práve ten kontrast s guaranískou republikou nám môže ukázať, kde sú dnes naše podstatné problémy.

V súčasnosti akýkoľvek sociálny program (a nielen sociálny) potrebuje na svoju realizáciu politické krytie, t.j. politická strana si ho osvojí a realizuje v rámci svojej politiky. Je reálna šanca, že si osvojí niektorá silná strana katolícku sociálnu náuku, a to jej podstatnú časť, nielen vybrané „čerešničky“?

Táto šanca je reálna. Ale obávam sa, že až potom, ako jednotlivé politické strany vyskúšajú všetky iné možnosti... Možno,

Snímka: archív S.K.

že omyl je práve v onom ponímaní vzťahu medzi sociálnym programom a politickým programom. Politika by nemala dávať „krytie“ sociálnemu programu, ale byť v jeho službách a získať preň priazeň voličov. Nateraz však nie sme ani tam – v súčasnosti ešte stále prevažujú politické slová (populizmus) nad politickým programom. Aspoň u nás...

V polovici mája sa stretla nemecká kancelárka Angela Merkelová so Svätým Otcom Františkom. Podľa informácií rokovali aj o nebezpečenstve chudoby vo svete a o boji proti nej. Môžeme to považovať za signál, že významní politici sa budú teraz častejšie stretávať s pápežom, aby spolu s Vatikánom riešili sociálne problémy?

Nemyslím si, že by práve toto stretnutie predstavovalo nejaký medzník. Aj v minulosti sa významní politici stretávali s pápežmi a diskutovali približne o týchto veciach. Okrem toho, Nemecko je roky známe svojou angažovanosťou v kauze chudoby vo svete, takže toto stretnutie i jeho obsah pokladám za celkom logické. Otázka však asi smeruje inam. Lídri svetových veľmocí, sa nepotrebnú stretávať s pápežom. Na kontakt s Katolíckou cirkvou majú aj iné, menej okázalé možnosti. Ide skôr o to, či si od nej chcú dať poradiť pri svojich rozhodnutiach, alebo si len odobriť si svoje vlastné voľby. Spomínam si v tejto súvislosti na slová môjho otca, keď som sa v čase dospievania naňho občas obrátil s tým, že sa chcem poradiť. Odpovedal mi: „Chceš sa naozaj poradiť, alebo len chceš, aby som ti schválil tvoj

názor? Teda – si ochotný vôbec prijať aj nejaký iný?“

Ekonomická kríza je predovšetkým dôsledkom morálnej krízy. Ako obnoviť morálneho ducha západného sveta? Nemá „navrch“ islam so svojimi doktrínami, a to aj doktrínami týkajúcich sa sociálnej problematiky?

Západný svet je naozaj v hlbokéj kríze a jej príčina je naozaj morálneho charakteru. Ak chceme hľadať východiská, musíme najprv nájsť to, čo túto krízu spustilo. Myslím si, že spúšťačom všetkých pohybov, ktoré dovedli západnú kultúru až sem, bolo osvietenstvo, resp. prijatie a všeobecné rozšírenie osvietenскеj tézy, podľa ktorej je možné, ba pre „dospelosť“ ľudského rozumu potrebné koncipovať ľudské konanie, individuálnu i sociálnu morálku autonómne na objektívnom morálnom zákone, teda „sicut Deus non daretur“ (ako keby Boh nebol). Táto téza v praxi dovedla k relativizmu, odmietnutiu objektívnych hodnôt a následne k všetkým formám neľudských vzťahov – od popierania práva nenarodených na život, cez rôzne formy týrania v rodine či na pracovisku, zneužívania a znásilňovania, až po svetové vojny a holokaust. Príklady, ktoré som uviedol, svedčia o tom, že svetovými vojnami toto všetko nevyvrcholilo, aj keď ľudstvo si po nich uvedomilo svoju mizériu a nutnosť hľadať garanciu pre ľudskosť. Ale nevykorenilo zo svojho srdca onen „bacil“ pocitu totálnej sebestačnosti. Preto tieto dôsledky trvajú dodnes, ba i v oveľa drastickerej podobe a miere.

Práve preto pápež Benedikt XVI., ešte ako kardinál, ponúkol súčasnej modernej západnej civilizácii – aspoň ako pokus – koncipovať sociálne vzťahy na základe kontratézy osvietenstva: veluti si Deus daretur (ako keby Boh existoval). Keďže strom sa pozná podľa ovocia, mohol by tento „pokus“ priniesť tak zásadné zmeny do ľudských vzťahov, vrátane politických a ekonomických, že by sa západný svet presvedčil, že Boh nie je preňho obmedzením slobody či dôstojnosti, ale práve naopak – ich garanciou.

Pokiaľ ide o islam a „islamizáciu“ Európy, myslím si, že naozaj má navrch, avšak nie svojimi doktrínami, ale akčnosťou a dôslednosťou svojich vyznávačov, v spojení s pasivitou, pokrytectvom a rozpoltenosťou západných kresťanov, aspoň vo všeobecnosti. Na druhej strane však ohnivé dôsledného kresťanského života, aj keď ich je málo, poukazujú na to, že aj dnes sa nielenže dá žiť „po kresťansky“, ale je to i život šťastnejší, pokojnejší, ba i prosperujúcejší. Že sa tento postoj nestáva väčšinovým, tomu bráni tá akási „závislosť“ na praktickom materializme, výrazne podporovaná aj významnými mienkotvornými činiteľmi súčasnej západnej kultúry.

Slovenský kandidát na Nobelovu cenu

JÁN LUŠNIAK-LENDVAI

Snímka: archív autora

Narodil sa v kysuckej obci Oščadnica, v rodine horára dňa 19. októbra 1881. Po absolvovaní gymnáziálnych štúdií v Žiline, Ružomberku a v Kecksemete vyštudoval teológiu v Kluži. Vzdelanie si doplnil štúdiom prírodných vied a zemepisu na filozofickej fakulte budapeštianskej univerzity. Toto štúdium skončil v roku 1905. V tom čase ho aj vysvätili za kňaza. Pôsobil ako profesor v učiteľskej preparandii v Leviciach, v roku 1907 v gymnáziu v Marmarošskej Sighthoti a od roku 1908 v Temešvári. Od roku 1914 bol profesorom v Poľnohospodárskej

Ján Lušniak-Lendvai prenikol do tajov ríše mikróbov. Pri analýze humusu určil pomocou špeciálnych farieb a mikrotómu ich dimenzie, koloidálnou chémiou ich prostredie. Bol zakladateľom ultramikroskopie i priekopníkom objavu elektrónového mikroskopu. Bol dokonca reálnym kandidátom na Nobelovu cenu. Patril medzi vedcov svetového formátu.

akadémií a na lekárskej fakulte v Debrecíne. Po skončení prvej svetovej vojny sa s podľomeným zdravím vrátil na Slovensko. Začal bol pri matke na gazdovstve v Makove a od roku 1924 pracoval v Štátnych poľnohospodárskych výskumných ústavoch v Bratislave. Pre očné chorobu ho však predčasne penzionovali. Vrátil sa do Makova, ale v roku 1929 sa stal riaditeľom gymnázia v Kláštore pod Znievom. Odtiaľ už takmer slepý odišiel v roku 1931 do piaristického kláštora v Prievidzi, kde bol magistrom novicov. Tam potom dňa 19. augusta 1931 aj zomrel.

Už počas štúdií sa prejavoval Ján Lušniak ako veľmi talentovaný. Už v tom čase bol národne uvedomelý a zapojil sa do radov panslavistov. Otvorene sa vyslovoval proti útlaku a proti sociálnej biede slovenského národa. Už ako bohoslovec uverejňoval v českých časopisoch články z hospodárskej botaniky. Musel sa však skrývať za pseudonym Lendvai, ktorý mu už ostal natrvalo. Vedeckú činnosť rozvíjal vo fyziológii, anatómii, bakteriológii i v botanike. Zaoberal sa etodikou kapilárnych pokusov a kapilaritou pôdy. Odborné práce publikoval v maďarských i v zahraničných časopisoch – najmä v Jene, Lipsku, Mníchove a v Budapešti. Umožňovala mu to skutočnosť, že

popri maďarčine a latinčine ovládal aj nemčinu, angličtinu a taliančinu. Zdokonaľoval laboratórne prístroje a zo svojich vynálezov si dal štyri patentovať. Tlačou vydal 28 vedeckých monografií a jedenásť učebníc. Viaceré jeho práce však zostali v rukopise. Boli to najmä nedokončená učebnica botaniky, osvetová príručka o hygiene a práca o škodcoch ihličnatých stromov. Získal tri doktoráty – z posvätnéj teológie (ThDr.), filozofie (PhDr.) a z prírodných vied (RNDr.).

Počas pobytu v Makove zbieral na Kysuciach národopisný materiál a zaoberal sa aj skúmaním nárečia. V rokoch 1927 až 1930 uverejňoval výsledky tohto bádania v dvojtýždenníku Kysucké hlasy pod titulom *Kysuca a Kysu ania*.

Prácu *Katoptrikus vizsgálat* uverejnili v slovenskom skrátenom preklade – *Katoptrické skúmanie* – v Sborníku Muzeálnej slovenskej spoločnosti a v súbehu Matice slovenskej ju aj odmenili.

Pokúsil sa aj o dramatickú tvorbu. Jeho činohra s tromi dejstvami *Sedmikráska*, ktorú napísal v Kláštore pod Znievom, mala národnovýchvne zameranie.

UBOMÍR V. PRIKRYL

PÁPEŽ PO PRVÝ RAZ NA SLOVENSKOM ÚZEMÍ

Máme v pamäti, keď v roku 1990 navštívil pápež Ján Pavol II. – dnes už blahoslavený – Bratislavu a celebrol svätú omšu na najnorskom letisku. Všetci sme sa tešili, že po prvý raz v histórii navštívil Svätý Otec našu krajinu.

Omyl!!!

Naozaj to nebolo po prvý raz, čo pápežova noha vstúpila na slovenskú zem.

V roku 1041 sa stal uhorským kráľom syn benátskeho dóžu a švager prvého uhorského kráľa Štefana I. Peter Orseolo. Veľmi rýchlo sa proti nemu postavila veľká časť šľachty, ktorá vyzvala ďalšieho Štefanovho švagra palatína Samuela Abu, aby sa ujal vlády. Každý rok však vtrhli do krajiny nemecké vojská, lebo vyhnaného Petra prichýlil nemecký cisár Henrich III. (1046-1056), aby opäť obnovil nemecký vplyv v Uhorsku. V júli 1044 Henrich III. vstúpil do Uhorska aj s Petrom. Po porážke uhorských vojsk Samuel Aba padol do zajatia a popravili ho. Novým kráľom sa korunováciou v Stoličnom Belehrade (Székesfehérvár) stal znovu Peter Orseolo, proti čomu okamžite vypuklo povstanie. V roku 1044 povstanci chytili utekajúceho Petra, oslepili ho a zbavili moci. Kráľom sa potom stal Ondrej I. Cisár Henrich III. sa v záujme Petra pokúsil na jar v roku 1050 silou zaujať Uhorsko. Po neúspechu zopakoval svoj

pokus v lete 1052. Vtedy osem týždňov neúspešne obliehal Bratislavu. Hradby ostrel'oval z katapultov.

Na žiadosť vtedajšieho pápeža **blahoslaveného Leva IX.** sa začali rokovania medzi Henrichom III. a Ondrejom I. Týchto vyjednávaní sa osobne zúčastnil aj pápež, ktorý vtedy, t.j. **v roku 1052 navštívil Bratislavu.** Aj napriek jeho prítomnosti však k dohode nedošlo. Henrichovo vojsko však muselo odísť, keď sa obrátnemu potápačovi Zotmundovi podarilo potopiť na Dunaji kotviace cisárovo lode s potravinami a s výzbrojou. Mier uzavreli – vďaka pápežovmu sprostredkovaniu – až v roku 1053, keď sa Uhri zaviazali zaplatiť výpalné a opäť potvrdiť odstúpenie územia medzi riekami Litava a Morava, čo bolo dohodnuté už mierom v roku 1043.

Bl. Lev IX.

Snímka: archív

V. PRIKRYL

O spiritualite kultúry

Michael Gallagher tvrdí, že kresťanská spiritualita ukazuje živú skúsenosť viery a kladie väčší dôraz na odpoveď danú Bohu skrze vieru viac než na samotnú doktrínu a učí aj praktickým zručnostiam a schopnostiam. A ako je to so vzťahom ku kultúre? Má aj kultúra nejakú spiritualitu?

Lexikon für Theologie und Kirche hovorí o spiritualite ako o učení o duchovnom živote, o askéze (aktívite) a mystike (skúsenosti). V súvislosti so spiritualitou hovoríme o impulze v zbožnosti, každodenných duchovných praktickách modlitby, o kulte. Ide o charakter vnútorného prežívania viery a nasmerovania jej celkových prejavov. Je to vlastne odpoveď človeka na aktuálne historické výzvy, ktorá sa rodí v otvorenom dialógu s Bohom.

Odpoveď Katolíckej cirkvi na modernizmus a výzvy čias bola zväčša negatívna až do polovice 20. storočia (argument je jasný: kresťan by nemal byť z tohto sveta – porov. Jn 17,14). Pojmy ako demokracia, sloboda prejavu a náboženská sloboda boli vnímané ako negatívne. Toto stanovisko zabraňovalo efektívnejšiemu dialógu Katolíckej cirkvi so svetom a pestovalo spiritualitu, ktorá bola izolovaná a defenzívna – vytvárala mentalitu geta. Encyklika pápeža Leva XIII. Rerum novarum (1891) vniesla Cirkev späť do dialógu s moderným svetom minimálne v otázke kapitálu a práce. Pápež sice odmietol veľkú časť trendov vtedajšej modernej filozofie, ale zvolil návrat k myšlienkam Tomáša Akvinského. Týmto rozhodnutím sa začalo oživenie neoscholastickej filozofie a teológie, ktoré nadobudli v priebehu prvej polovice 20. storočia významné postavenie (a nielen v Cirkvi). Vypracovaním tohto rámca bol najvplyvnejší neoscholastic Jacques Maritain otvorený pre diskusiu s moderným svetom na množstvo tém vrátane umenia, politiky, ekonomiky a ľudských práv. Mimo tejto diskusie sformoval základy kresťanského humanizmu, ktorý pomohol mnohým katolíkom k sebavedomejšiemu prístupu k modernej kultúre.

SÚ ASNÁ SPIRITUALITA

Cirkev od polovice šesťdesiatych rokov dvadsiateho storočia bola otvorenejšia k dialógu s modernosťou: zostala učiteľkou, ale mala odvahu byť aj žiakom. Pápež Ján XXIII. v encyklike Pacem in terris pápež prvý raz obsiahol celú tradíciu ľudských práv, ktorá sa vyvíjala od doby osvietenstva. Druhý vatikánsky koncil išiel o krok ďalej pri potvrdení hodnoty náboženskej slobody – neuvažoval len v intenciách katolíkov a kresťanov – hovoril o právach pre všetkých ľudí. Pastoralná konštitúcia Gau-

Sara Joseph: Čakanie na Boha

dium et spes explicitne pomenovala mnoho tém vyplývajúcich z ontologickej, axiologickej a pastoračnej prítomnosti Cirkvi vo svete: poukázala na jej prítomnosť v rozpätí od politiky cez kultúru až k rodinnému životu. Koncil povzbudil ku kristocentrickej spiritualite spojenej s šírením evanjelia po svete. Osobitne pripomenul univerzálne povolanie každého pokrsteného k svätosti a vyzdvihol laickú spiritualitu živenú liturgiou a zasvätenú dielu pokoja a spravodlivosti.

Za hlavné línie súčasnej spirituality možno považovať skutočnosť, že spiritualita je vnímaná ako základná voľba a dôležitá súčasť existencie – objavuje život ako dar a poslanie. Súčasná spiritualita je objavovaná ako skúsenosť s Bohom, skúsenosť, ktorá má charakter kozmologický, antropologický a historicko-spásonosný. Spiritualita je však chápaná aj ako angažovanosť vo svete – teda nie je považovaná len ako pasívne prijímanie. Popri mnohých zviazanostiach tohto veku je to práve spiritualita, ktorá oslobodzuje človeka a tým mu prináša pokoj. Súčasná spiritualita je veľakrát komunikovaná v kontexte spoločenstva – je prezentovaný nielen individuálny rozmer viery, ale aj rozmer sociálny.

DÔSTOJNOS KULTÚRY

V čom tkvie dôstojnosť kultúry? Kultúra vyjadruje, že človek prostredníctvom kultúry a v kultúre nielen napodobňuje historického Krista, ale identifikuje sa s ním ako so svojím Vykupiteľom a Spasiteľom. Kristus prekonával rozličné nástrahy náboženského a

kultúrneho charakteru. Najlepšie to možno pozorovať v situácii, keď komunikoval so Samaritánkou (porov. Jn 4, 1-42). Kristus je človekom aktuálnej ľudskej kultúry, ale prekračuje jej obmedzenia a povyšuje ju vďaka hypostatickej únii za nástroj vykúpenia a spásy – nástroj však nie exkluzívny a výlučný. Kultúra nie je posledná inštancia pri hľadaní viery, je nástrojom, nie cieľom.

Kultúra nemôže byť otázkou len šikovnosti človeka. Ako veriaci vnímame rozhodujúcu úlohu v našom živote spojenú s inšpiráciou Ducha Svätého, reagujeme na jeho výzvy. Práve preto kultúra musí ponechávať vnútorný priestor, v ktorom sa človek stáva tým, čím má z Božej vôle byť; nemôže sa nechať zviazať sa s kultúrou, aby mu to nedovolilo rásť vo viere, nádeji a láske. Snaha súčasného kresťana je presne opačná: prostredníctvom viery, nádeje a lásky zapojiť kultúru do diela spásy ako jeho prirodzenú súčasť.

DUCHOVNÁ ZRELOS V KULTÚRE

Ak hovoríme o duchovnej zrelosti v kultúre, vnímame najmä dva rozmery: rozmer služby a angažovanosti ako takej a o rozmere prijatí kríža v kultúre. Preto každú krízu vnímame skôr ako výzvu, ako cestu k svetlu a zmŕtvychvstaniu. Potom dokáže rozpoznať aj paschálny rozmer spirituality kultúry: zánik (smrť) kultúry ako nevyhnutnosť zrodzenia sa nového života. Paschálny charakter spirituality kultúry úzko súvisí aj s účinkami hriechu v živote jednotlivca, rodiny, komunity a spoločnosti.

KULTÚRA ŽIVOTA

Ak hľadáme odpoveď na otázku, ako sa podieľať na Kristovom trojitom poslaní kňaza, proroka a kráľa, vyvstanú ďalšie otázky: Ako kombinujeme našu túžbu po sebarealizácii a individuálnom raste s príslušnosťou k spoločenstvu? Ako môžeme ukázať, že autentický kresťanský život má ekleziálnu rovinu? Dnešná spiritualita si vyžaduje, aby sme sa učili žiť v pluralitnom svete a vyvarovať sa skreslení, ktoré prichádzajú z neprimerane izolovanej existencie. Ako môže Cirkev viac reagovať na potrebu súčasného človeka po spoločenstve, ktoré dáva záujem a rozvojové impulzy?

Určite chceme všetci spoločne budovať kultúru života a nie kultúru smrti, chceme byť schopní podnecovať k solídnej a odvážnej kultúrnej transformácii aj prostredníctvom konfrontácie, stávať sa kvasom, ktorý prekvasí celé cesto (porov. Mt 13, 33). Ak sa hovorí o potrebe veľkej obnovy kultúry, túto zmenu nepodnietia neutrálne „korektné“ hodnoty a sterilní vyznavači, ale svedkovia a spoločenstvá, ktoré sa rozhodnú pre „evangelium vitae“ ako pre základný životný postoj a štýl.

O slovenčinu sa nebojím

Motto:

To, že máme pravdu, nás neopráv uje hovori nespisovným jazykom.

Bruce Marshall

Ministerstvo kultúry SR vydalo v závere minulého roka dokument Správa o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky. Správa v svojich jednotlivých častiach poukazuje predovšetkým na všeobecne neuspokojivý stav v používaní štátneho jazyka, ktorý sa prejavuje vo viacerých oblastiach verejného života. Príčiny tohto nepriaznivého stavu treba vidieť v širších spoločenských súvislostiach, pričom tieto príčiny nie sú výsledkom vývinu v niekoľkých posledných rokoch, ale ide o dlhodobu sa uplatňujúci trend. O súčasnej úrovni slovenčiny sme sa rozprávali s Prof. PhDr. PAVLOM ŽIGOM, CSc., riaditeľom Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV.

Po Nežnej revolúcii sa nám otvorili dvere do sveta, my sme sa otvorili svetu. Najmä otvorenie svetu malo silný vplyv na slovenčinu. Ako vidíte súčasný stav našej materčiny?

Z hľadiska používania slovenského jazyka v jeho spisovnej a nespisovnej podobe často dostávame otázky, aká je úroveň slovenského jazyka. Odpoveď nie je jednoduchá, pretože sme svedkami zmien, ktoré ako keby sa diali pred našimi očami, ako keby sa jazyk menil. Nachádzame sa v situácii, v ktorej vnímame vonkajšie tlaky na jazyk.

Uvedomme si však, že jazyk má svoje rozličné podoby – má svoju kodifikovanú i nekodifikovanú podobu. Treba povedať, že súčasne vonkajšie tlaky na jazyk, akými sú anglické výrazy, medzinárodná terminológia, politické a ekonomické termíny, takéto tlaky v rozličnej miere boli v minulosti na každý jazyk. Týka sa to aj slovenčiny. V minulosti to boli tlaky latinčiny, potom to bola maďarčina, nemčina, čeština... V rozličných vývinových etapách sú tieto tlaky rozličné. Dnes, v súvislosti s výraznými spoločenskými, politicko-ekonomickými zmenami, sme svedkami, ako keby na náš jazyk bol silnejší vonkajší tlak rozličných termínov, ktoré k nám prenikajú z iných jazykov. Tieto slová cudzieho pôvodu majú dvojakú funkciu. Jedna je taká, že pozitívne vplývajú na slovenský jazyk v tom, že si jazyk snaží hľadať domáce prostriedky na vyjadrenie skutočnosti, ktorá dovtedy buď nebola známa, alebo nebola natoľko frekventovaná, ako je v súčasnosti. Druhá vec je, že v domacom jazyku nie je výraz, ktorý by vyjadroval novú skutočnosť, a tak musíme prebrať cudzie slovo.

Mám však pocit, že najmä z angličtiny sa preberajú výrazy, ktoré sú aj v slovenčine.

Je dôležité, aby sme mechanicky nepreberali všetky slová nedomáceho pôvodu, najmä keď na danú skutočnosť máme vlastné slovo. Dnes si nevieme predstaviť, že by sme v slovenskom jazyku nemali slová klavír, te-

lefón, bufet... Sú to slová, ktoré sa stali súčasťou slovenského jazyka a už ich ani nevnímame ako cudzie slová. Sme však svedkami procesov, že sa stretne v konkurencie domáce slovo s nedomácom, napr. slovíčko office. Toto sú skôr prípady, že tí, čo ich používajú, chcú asi zapôsobiť dojemom učenosti či sa posunúť do nejakej exkluzivity, pretože náš „Office“ je niečo iné, ako váš obyčajný úrad. Nie je to však vhodné. Zoberme si slová počítača a computer. Vo všeobecnosti zvíťazilo domáce slovo. Výraz computer či comp sa skôr používa v profesionálnom slangu.

Častým používaním nejakého anglického výrazu, hoci naň máme slovenský ekvivalent, sa môže stať, že anglický výraz prenikne do slovenčiny a vytlačí pôvodné slovo. Dá sa proti tomu nejako brániť?

Čo sa týka jazyka, myslím si, že zakazovať a prikazovať je asi to najhoršie riešenie. Zastávam názor, že skôr treba veci vysvetľovať. Máme okruh odborných termínov a terminológie. Je dôležité, či preberané slovo zodpovedá významu, ktorý v domacom jazyku existuje alebo ide o iný význam. Zostaňme pri slove office. Ak ide o nejaký úrad, prácu, tak na to máme presné slovenské výrazy. Office však môže byť aj názov počítačového programu a vtedy je jeho používanie v slovenskom jazyku v poriadku.

Hodnotenie slov domáceho a nedomáceho pôvodu, preberanie odborných termínov do slovenčiny – to je citlivý proces, ktorý si vyžaduje to, čo mi z jazykového hľadiska pociťujeme ako silný deficit pri vzdelávaní. Je to veľká úloha jazykového vzdelávania. Sme schopní vzdelávať žiakov a študentov v matematike, prírodných vedách, ale, žiaľ, v posledných možno už aj desaťročiach zaostáva jazyková výchova, najmä na základných a stredných školách. Súčasťou vyučovania slovenského jazyka by malo byť poznávanie toho, ako sa jazyk mení a výchova mladej generácie k tomu, že v rozličných situáciách treba nájsť vhodný výraz, aby môj prejav nebol príznakový, to znamená, aby som ne-

Snímka: Pavol Prikryl

používal také jazykové prostriedky, ktoré nezodpovedajú situácii, v ktorej komunikujem. Iná je situácia, keď komunikujem v úzkom kruhu odborníkov, iná, keď vystupujem v televízii, iná pri stretnutí s priateľom, iná v rodine. Je dôležité vysvetľovať, že jazyk má veľké množstvo podôb a poukázať na to, ktorá podoba je adekvátna v danej situácii.

Hovoríte, že treba ľudom vysvetliť. Vychádza mi však, že vysvetľovanie je asi možné len počas vyučovacieho procesu. Čo si však máme myslieť o škole, na čele ktorej stojí riaditeľka a na oficiálnych dokumentoch si za meno napíše riaditeľ. A toto je veľmi častý jav. Kto deťom či študentom vysvetlí, keď samotní pedagógovia nemajú vzťah k jazyku?

To je výsledok dnešnej uponáhľanej doby. My sme stratili zmysel narábať pokojne s jazykom. V porovnaní s minulosťou sa oveľa menej číta beletria. Nehovorím, že sa nečíta, ale postoj k čítanému textu je iný, ako býval v minulosti. Je tu silný vonkajší tlak elektronických médií a prostriedkov, keď sa na komunikáciu používajú maily, „emesky“. Tieto skrátené formy odovzdávania informácie si nevyžadujú taký jazykový prejav, ako si vyžaduje sociálna komunikácia zoči-voči. V školách by sa mal opäť začať klásť dôraz na slohy. My dnes máme tvorivé dielne, rozličné formy porozumenia textu, čítanie s porozumením... Ale veď to sú úplne elementárne veci, ktoré kedysi škola absolútne prirodzeným spôsobom odovzdávala žiakom. Už v základnej škole bolo dosť času na to, aby si žiaci osvojili aktívnu podobu materinského jazyka. Dnes veľmi málo ľudí aktivizuje svoju pasívnu slovnú zásobu. Ľudia rozumejú akémukoľvek prejavu, ale ich slovná zásoba a hodnotenie, v akej situácii sa nachádzam a podľa toho volím slová, sú nedostatočné. V elektronických médiách je len veľmi málo kultivovaných jazykových prejavov. Množstvo tlačených publikácií nemá ani jazykových redaktorov.

Končia mladí pedagógovia vysoké školy dostatočne pripravení aj po jazykovej stránke? A to mám na mysli aj priamo slovenčinárov a ich vzťah k materinskému jazyku. Nevzniká tu akýsi začarovaný kruh?

Nechcel by som to vidieť až v takých čiernych farbách. Ale je pravda, že na Slovensku je veľmi veľa katedier, ba až priveľa, kde sa pripravujú učitelia slovenčiny. Nie všetky katedry sú však adekvátne obsadené kvalitnými a kvalifikovanými odborníkmi. Treba však pripustiť, že hrozba začarovaného kruhu tu je. Príčiny treba hľadať nielen v upadávaní doby, ale aj v množstve reforiem, ktoré postihujú na rozličných stupňoch našu spoločnosť. Nechcem to vulgarizovať, ale je to ako keď idete zametať schody. Nemôžete začať od toho najmenšieho schodíka, to znamená od žiaka v základnej škole. Budovanie správneho vzťahu k materinskému jazyku, k rozličným jeho formám a aktivizovaniu slovnej zásoby, by bolo treba zabezpečiť od vrchu. Je to však zložitý spoločenský problém. Ved' si len zoberme spoločenské postavenie učiteľa a jeho ekonomické ohodnotenie. Je nutné povýšiť status učiteľa na adekvátnu úroveň. Je však otázka, akou cestou sa to udeje. Je to vec priorit. Nechcem byť romantický k materinskému jazyku, ale myslím si, že každý by mal mať prirodzený vzťah k svojmu jazyku, vážiť si ho.

Máte pocit, že sa stráca váženie si materinského jazyka?

Postoj mladých ľudí k jazyku pramení práve z ich vedomostí o jazyku. Bez toho, aby mal človek aspoň základné vedomosti o jednotlivých vývinových etapách slovenčiny, ktorá sa vyvíjala po stáročia a ostala samostatným jazykom aj napriek tomu, že sa nachádzala v okolí slovanských aj neslovanských

jazykov, o tom, ako sa vnútorne člení na nárečové celky – bez týchto vedomostí sa ťažko získava úcta k vlastnému jazyku. Prirodzené poznanie vývinu jazyka potom dáva možnosť aj hodnotiť a porovnávať. Pokiaľ pani učiteľka v základnej škole nevysvetlí žiakom kultúrne postavenie slovenčiny v okolí ostatných jazykov a nevysvetlí žiakom, že náš jazyk je preto taký, aký je a že náš národ prežil tisíc rokov bez vlastného štátu len vďaka vlastnému jazyku, a preto si ho treba vážiť, ťažko vznikne úcta k jazyku. To nie je romantizujúce sebavedomie či nezmyselné hľadanie príčin, prečo mám rád svoj materinský jazyk. Jeden kolega mi dal pred rokom veľmi zmysluplnú otázku, že či súčasne vzdelávanie v slovenskom jazyku na základných a stredných školách nie je také, že by možno bolo užitočné zistiť medzi generáciou „-násťročných“, prečo nemajú radi slovenčinu. Lebo spôsob, akým mi dnes vedíme použiť jazyk k používaniu slovenčiny nie je adekvátny začiatku 21. storočia. Nie je adekvátny k vedeckým poznatkom a argumentácii. Úlohou nielen vedeckej inštitúcie, ktorá skúma jazyk, ale doslova každej školy je vysvetliť kedy a ako používať jazyk. Keď sa to pokojne a bez neurotizovania vysvetlí žiakom a študentom, verím, že to príjmu.

Keďže sa začína strácať citový vzťah k jazyku, nehrozí nám, že sa slovenčina zanešvári?

Obávame sa toho, pretože sa to deje pred našimi očami. Či si však zoberieme bernolákovské obdobie, štúrovské či matičné obdobie – v každom období boli tieto „hrozby“. Ak však vo vzdelávacom systéme, ale aj vo vedeckej prezentácii výsledkov výskumov, zvládneme túto situáciu, nemusíme mať obavy, že sa znehodnotí jazyk alebo že sa dostane do nežiaducej polohy. Každý jazyk

počas svojich dejín zažíval svoje sinusoidy. Rovnako sa nebojím o slovenčinu, ako lekár verí, že sa mu operácia podarí a pacient sa uzdraví. Som presvedčený, že nájdeme cestu na to, aby sa vznikajúce problémy dostali do žiaducich polôh. Možno, že niektorým ľuďom sa mnohé funkcie jazyka zdajú už trochu zastarané, ale v rozličných vývinových etapách každá z týchto funkcií sa nejakým spôsobom revitalizuje alebo sa dostáva do nejakej dominantnej či menej dominantnej pozície. Ale všetky tie funkcie sú tu vždy nejakým spôsobom prítomné a každý z nás si musí uvedomiť, že jazyk má množstvo spoločenských vyjadrovacích a duchovných funkcií, ktoré musí plniť. A to je tá viera lekára v úspech operácie.

Nechcem byť však prehnán optimista a vôbec si nemyslím, že nebudú problémy s vyjadrovaním a že slovenčina bude absolútne čistý brilantný jazyk. Bude však adekvátna spoločenskému rozvrstveniu obyvateľstva. My sme najmä v mestských centrách trochu zaťažení na jazykové zmeny. Ale slovenským jazykom rozpráva päť miliónov jeho používateľov. To sú tí používatelia jazyka, ktorí nemajú tie problémy, ktoré my cítime v kultúrno-spoločenských centrách. Ide však práve o to sociálne rozvrstvenie jazyka. Jazyk mesta sa odlišuje od jazykového vyjadrovania na vidieku či v menších mestách. Slovenčinu preto musíme vidieť celkovo, ako jazyk piatich miliónov ľudí. A práve z toho pramení ten môj neprehnaný optimizmus, že slovenčina má sice veľké množstvo reforiem, má množstvo jazykových prostriedkov, ale najdôležitejšie je to, aby sme všetkým používateľom slovenčiny dali najavo, že sú situácie, v ktorých sa treba vyjadrovať adekvátne tomu, v akom sú jazykovom prostredí a čo chcú povedať.

Za rozhovor ďakuje PAVOL PRIKRYL

Mladá generácia a jej jazykové vzdelávanie

V poslednom období stále častejšie zaznievajú kritické hlasy o neuspokojivom stave jazykovej výchovy v školskom vzdelávaní – na základných, stredných a vysokých školách. Keďže jazyková kultúra v školských podmienkach je úzko spätá s celkovou kultúrnou úrovňou spoločnosti, jej stav je zväčša odrazom súčasného stavu verejných jazykových prejavov. Požiadavka učebných osnov „naučiť žiakov používať prostriedky spisovného jazyka“ sa čoraz častejšie dostáva do konfrontácie s takými verejnými prejavmi, ktoré nezodpovedajú kritériám kladeným na jazykovú kultúru, na verejnú komunikáciu v spisovnom jazyku. Jazykové nedostatky sa vyskytujú aj v prejavoch verejných činiteľov, jazykové chyby možno nájsť v písaných textoch periodickej či neperiodickej tlače, v odbornej, popularizačnej a umeleckej literatúre, ale aj v rozličných tlačivách, formulároch, oznamoch a pod. Tieto skutočnosti výrazne ovplyvňujú najmä školopovinnú mládež, ktorá je osobitne citlivým indikátorom negatívnych spoločenských trendov.

Napriek neprestajným reformným zásahom do školskej prípravy mládeže sa významnejšie pozitívne výsledky neukazujú. V oblasti jazykovej prípravy mladých ľudí, naopak, možno objektívne zistiť celkovo nízku úroveň vedomostí zo slovenského jazyka, neovládanie normy a kodifikácie spisovnej slovenčiny, nepevné, nekul-

tivované a celkovo nevypestované jazykové vedomie, nedostačujúcu slovnú zásobu a nízke vyjadrovacie schopnosti, stereotypnosť vo vyjadrovaní, ľahkovážne preberanie slovných, frazeologických, ale aj syntaktických a melodických prvkov z cudzích jazykov, neovládanie pravopisu a sklony k vulgárnosti vo vyjadrovaní. Nedostačujúci dôraz na výučbu takých charakteristických zvukových vlastností slovenčiny, ako je viazaná výslovnosť, výslovnosť neslabičných a jednoslabičných predložiek spolu s nasledujúcim menom, spôsobovanie spoluhlások podľa znelosti, slabičná dĺžka, melódia vety a ďalších, prejavuje sa práve u mládeže elementárnymi chybami vo výslovnosti a vo vetrnej melódii. Povrchné a nepevné poznanie výslovnostných zásad v materinskom slovenskom jazyku pri nedostačujúcom dôraze na ne v školskom vyučovaní záporne ovplyvňuje aj rozširujúca sa výučba cudzích jazykov, najmä angličtiny, lebo vedomosti a postupy nadobudnuté štúdiom cudzieho jazyka sa často mechanicky prenášajú aj do výslovnostných zásad materinského slovenského jazyka. Pri povrchnom a nepevnom poznaní týchto zásad sa ľahko nahrádzajú zásadami osvojenými pri štúdiu cudzieho jazyka.

Zo Správy o stave používania štátneho jazyka na území SR

Poznámky k aktuálnemu kontextu modernej katolíckej poézie

Umenie rezonuje s našim vnútrom

Ak sme svedkami akejsi renesancie duchovnej kresťanskej poézie, nadväzujúcej na prúd modernej katolíckej poézie, ak rastie o ňu záujem aj zo strany čitateľov, je to podľa mňa nielen preto, že sa zmenila doba a že aj tento druh literárnej tvorby má možnosť podieľať sa na literárnom kontexte, ale predovšetkým preto, že práve táto poézia sa vyznačuje transcendentnosťou, vytrvalosťou v hľadaní a poznávaní pravdy a zmyslu všetkého, vernosťou orientácii, pochopením obsahu takých aktuálnych pojmov, ako je sloboda, tolerancia a zodpovednosť. Aj oni totiž vedú autora k pokore, k úcte, k obdivu krásy stvoreného sveta, k pochopeniu skutočného autorstva všetkého, teda aj vlastnej tvorby. Preto táto tvorba a jej autori neprekračujú svoje kompetencie, neriešia etické a filozofické otázky sebeckým kompromisom, ani utilitaristickou konvenciou; nepodliehajú zrýchleniu životného kolotoča, ale v svojom svedomí, v tichu „svojej komôrky“, kde zastavili čas, hľadajú svetlo a odpoveď. Kresťanské umenie najviac rezonuje s najhlbšími túžbami nášho vnútra, ktoré síce možno tmiť, prekrikovať, ale nemožno umlčať, ani prinútiť, aby manipulovali, prispôbovali sa, robili kompromisy so zlom alebo ho dokonca v rámci všeobecného „zrovnocennovania“ zrovnoprávňovali s dobrom. Človek totiž napriek všetkému má dost príležitostí na to, aby sa presvedčil, čo mu prináša pokoj, radosť, vyrovnanie a čo je príčinou rozorvanosti, napätia, nevyrovnanosti, absencie pravej radosti a spokojnosti. Lebo ľudské srdce, ako hovorí sv. Augustín, je skutočne nespokojné, kým nespočinie v Bohu, pre ktorého bolo stvorené. Napokon, tak vzdor, ako aj plytkosť, povrchnosť a ľahostajnosť to len potvrdzujú. A tak pokoj a bezhraničná nádej, ktorá dynamizuje život v zmysle nadčasových hodnôt, je jedným z ovocia tejto literatúry.

KNÔT NESTA Í

Ak sa zamýšľame nad hodnotou, významom a úlohou modernej katolíckej poézie, zákonite ju vnímame na pozadí doby, jej tendencií, najmä protichodných, v jej úsilí o dialóg a odpovede, ale predovšetkým vo vzťahu k autorovi. Koniec koncov tieto skutočnosti si uvedomujem pri čítaní každého literárneho diela. Stále väčšmi priam bytostne cítim autorovu pečať, stopy jeho osobnosti, stav jeho duše, ktorý podmieňuje každý zámer činu. Medzi krajnými pólmi – pokojom a istotou na jednej strane a rozrušením a nebezpečenstvom na strane druhej – sa hmýri množstvo determinantov: od vyslovene komerčných, ktoré vyhovujú plytkosti konzumného spôsobu života, až po individualistickú samoúčelnú originalitu, ktorá netuží ani komunikovať, ani dávať. Originalita fragmentu síce

neraz zažiarí na prvý pohľad magickou iskričkou, ale je to len bludička, ktorá rýchlo hasne, nemá ambíciu presvietiť tmu, ale dáva sa ňou pohltiť, zapadne v nej. Chýba jej zdroj svetla a neraz aj olej. Iba knôt nestačí. Bludička, ktorá chce byť „samoosvetľujúcou“, zdrojom svetla, napokon nič neosvetľuje, neukazuje žiadnu cestu.

Doba, ktorá rozbíja osobnú celistvosť, po-

Snímka: archív

stupne stráca zmysel pre integritu videnia, ba ani neprejavuje vôľu poznávať celistvo. Vyhovuje jej vykorenený sólový fragment, plytkosť, časnosť, bez pohľadu na nadčasové horizonty. Pretínanie koreňov robí život nedeťivým, mľandavým. Takéto tendencie sa neraz vnašajú aj do umenia – do aktivít, ktoré nestmeľujú vyšší zmysel a hodnoty. Človeku totiž vyhovuje selekcia podľa osobných sklonov a potrieb. Je to stav prekračovania človekových kompetencií, stav, keď ani následky tohto prekračovania nechce prijať ako memento.

Rozbitosť osobnosti, spoločnosti, života dokumentuje, že človek šliape vedľa. Redukcia umenia len na estetickú kategóriu, ktorá sa stáva stále vágnejšou a adaptabilnejšou, vedie okrem spomínanej atomizácie aj k estetizácii čohokoľvek, bez ohľadu na filozofickú a etickú hodnotu skutočnosti a situácie. Zároveň tým otvára dvere egoistickému relativizmu, ktorý popri individualizme a nedostatku dobrej vôle je základnou prekážkou úsilia o komunikáciu a zodpovednosť, a teda aj o spoluprácu a stváranie situácie a človeka v nej. Túžba hľadať a stále hlbšie poznávať bude vždy značkou kvality života, ale aj umeleckej tvorby, ktorá sa ako jedinečný a nenahraditeľný kameň začleňuje do stavby nádhornej katedrály života.

STÁLE PRÍ AŽLIVÁ

Žiaľ, často sa ukazuje, že nielen kultúra, ale civilizácia vôbec akoby rezignovala na čestné a zodpovedné hľadanie a poznávanie pravdy a na život podľa nej. Preto tak rafinované láme cesty ku komunikácii a spolupráci, resp. hovorí o nich len v istých

oblastiach života. Takmer anachronicky znie požiadavka, aby aj z umeleckého diela sála la láska, túžba vypovedať, podeliť sa, komunikovať, spolupracovať na hľadaní a poznávaní, na dávaní a prijímaní, na vzájomnom obohacovaní sa. Našťastie duchovná tvorba nerezignovala na tieto aspekty a možno aj preto je sympatická a príťažlivá popri prostote, jasnosti a hĺbke konotácií obrazov a symbolov.

Zaiste, treba akceptovať aj umenie, ktoré

vytvára akýsi kult svojho výrazového prostriedku, v našom prípade jazyka, akoby chcelo jeho možnosť individuálnou originalitou dosiahnuť až po hranice, ba aj za ne. Mám na mysli umenie, ktoré akcentuje formu, invenčnú integráciu slov v mene jedinečného obrazu, nové alebo nezvyčajné vetné a štylistické konštrukcie. Ak však jazyk predstavuje najdokonalejší komunikačný znakový systém, natíska sa otázka, či tento druh umenia naplní percipienta; či sa bude k nemu častejšie vracaať, kochať sa v ňom, nachádzať v ňom svetličko, kvas, cestu či pohladenie. Prosto, či mu postačí, resp. na ako dlho; či ho bude oslovovať aj ponad čas.

ODBLESK BOHA

Duchovná katolícka poézia napriek posmechu doby nerezignovala na klasicistickú jednotu pravdy, krásy a dobra, na priezračnosť a čistotu v orientačných otázkach, na záujem o človeka a zodpovednosť zaň, na nutnosť zastaviť sa a v tichej meditácii neprestajne hľadať a poznávať najhlbšie súvislosti, na vernosť poznávanému, na nutnosť osobnej i umeleckej askézy, na pokoru a uznanie vlastnej ohraničenosti, na milosť slobodného a radostného prijatia osobného Boha a jeho vôle, ale aj vlastného poslania, na nádej a ochotu odovzdávať všetky problémy popri osobnej aktivite hore, ale ani na tvorivý experiment, ktorý nie je ani samoúčelný, ani individualistický, ale podobne ako všetko ostatné je previazaný láskou. Je odbleskom tej pravdy, krásy a dobra, s ktorou sa stretla autorova duša počas tvorivej extázy v Bohu.

osi dánskeho je v štáte spisovateľskom

V marci 2010 bol za predsedu Spolku slovenských spisovateľov (SSS) zvolený Ján Tužinský, tajomníkom Spolku sa stal Pavol Janík. Podľa platných stanov ich funkčné obdobie malo trvať dva roky. Ale veci sa vyvinuli inak...

Zmeny Stanov SSS naposledy schválilo členské zhromaždenie 29. mája 1997. Návrh na ich registráciu na Ministerstvo vnútra SR (MV SR) vtedy podal vtedajší predseda SSS Vincent Šikula. Ministerstvo ich zaregistrovalo 15. 10. 1998, tým nadobudli účinnosť. Odvtedy sa členské zhromaždenie stanovami nezaoberalo. Podľa stanov je funkčný mandát predsedu, tajomníka, predstavenstva a kontrolnej komisie dvojročný. V marci 2010 členské zhromaždenie SSS otázku stanov neriešilo, t.j. stanovy boli platné v nezmenenej podobe, čo sa týkalo aj funkčného obdobia vedenia Spolku. Členské zhromaždenie sa však v marci 2012, keď sa naplnil čas a stanovy, nekonalo.

HRA SO STANOVAMI

Vedúci predstavitelia SSS totiž na rokovaní 19. 12. 2011 navrhli predstavenstvu odsúhlasiť predĺženie mandátu vtedajších orgánov SSS o jeden rok. Predstavenstvo to po manipulácii zo strany štatutárov schválilo. V stanovách však nič také nie je, predĺžiť mandát môže jedine členské zhromaždenie alebo mimoriadne členské zhromaždenie. Predstavenstvo na to jednoducho kompetencie nemá. Opakovane to predstavenstvo potvrdilo na zasadnutí 9. 4. 2012. Takýto postup je v príkrom rozpore so Stanovami SSS, možno ho označiť za svojvoľný a nezodpovedný.

Predseda SSS J. Tužinský spolu s tajomníkom P. Janíkom na konci januára 2013, takmer po troch rokoch od konania posledného členského zhromaždenia, žiadajú listom MV SR „o registráciu aktuálneho znenia stanov“. Z pôvodných a platných stanov (schválených členským zhromaždením 29. 5. 1997) vypúšťajú svojvoľne klauzulu o dvojročnom volebnom mandáte vedúcich predstaviteľov, predstavenstva a kontrolnej komisie SSS. Počet členov kontrolnej komisie zujúzujú z piatich na troch. Z MV SR žiadajú mailom J. Tužinského, aby im oznámili „ktorý orgán a kedy rozhodol o zmene stanov“. Vedúci predstavitelia SSS klamlivo, navyše až po troch rokoch (!) uvádzajú, že o tom rozhodlo členské zhromaždenie dňa 16. marca 2010. Následne MV SR stanovy zaregistruje.

HRA O BUDOVU

SSS a Asociácia organizácií spisovateľov Slovenska (AOSS) vlastní na Laurinskej 2 v Bratislave pozemok a 5-poschodovú budovu (každá organizácia polovičný podiel) s celkovou rozlohou 753 m². Dňa 16. 8. 2012 uzatvorili obe spisovateľské organizácie nájomnú zmluvu na celú budovu aj pozemok s nájomcom ARTHUR DS, s. r. o. Za SSS ju podpísal P. Janík a za AOSS vtedajší predseda Igor Hochel. ARTHUR DS si však v zmluve vyhradil právo postúpiť celú nájomnú zmluvu na

Dom spisovateľov

tretiu osobu. Reálne teda ide o zmluvu o sprostredkovaní. Podľa zaužívej obchodnej a realitnej praxe sa predmet zmluvy často presúva na iného záujemcu, neraz to býva záujemca zo zahraničia. Určite sa to stane aj v tomto prípade. Zmluva totiž ráta s úplnou opravou a rekonštrukciou budovy, s prestavbou na hotel, administratívne a obchodné priestory a na reštauračné služby. Na rokovaní predstavenstva SSS sa začali diať veci! Štatutári SSS vymysleli na členov predstavenstva hanebnú kamufláž: navrhli im, že AOSS nechce nájomnú zmluvu podpísať. Výsledkom toho bolo uznesenie, že ak AOSS nepodpíše uvedenú zmluvu o nájme, „Predstavenstvo SSS poveruje štatutárných zástupcov SSS hľadáním alternatívneho riešenia“. Zdá sa, že štatutári mali jasný zámer – svojvoľne manipulovať a nakladať s budovou...

Nie je teraz na mieste zachádzať do podrobností, čo všetko obsahovalo „hľadanie alternatívneho riešenia“. Výsledok je však zarážajúci: Zmluva o nájme celej spisovateľskej budovy v podstate na 35 rokov (ako keby predaná), pričom spisovateľské organizácie odídu z vlastnej budovy do bytových priestorov v širšom centre Bratislavy (najčastejšie sa skloňuje Petržalka) s rozlohou bytu 60 m² a s nájomom 10 tisíc eur ročne. A aby spisovateľský absurdistan nabral na sile, SSS by mal investorovi ešte aj ručiť za úver vlastným spisovateľským domom!

NOVÉ VEDENIE

Spisovateľská obec sa bude zrejme musieť v krátkom čase (ak sa nepodarí nájomná zmluva zvrátiť) vysťahovať zo svojej budovy. Vysťahovať z priestorov, kde sa viedol zväzový život, uskutočňovali tvorivé besedy a stretnutia, kde vládla neopakovateľná pracovná atmosféra ešte v časoch minulého režimu; z priestorov, ktoré sú späté s menami významných slovenských spisovateľov, prozaikov a básnikov, tu sa tvorili a redigovali ich knihy. „Odíde“ pravdepodobne aj klub spisovateľov, s ním sa vytratia spisovateľské prekáračky, vzrušené debaty o knihách, vzác-

ne tradície, ktoré by si spisovatelia mali chrániť ako oko v hlave. Skrátka, z budovy odíde spisovateľský duch, rovnako ako odšlo pred rokom z týchto priestorov známe a vyhladávané kníhkupectvo. Ostane iba pozitívna nostalgia, ale to nestačí...

Opäť, ako zvyčajne, začali vyhrávať peniaze a nekompetentní, do seba nadmieru zahľadení štatutári oboch spisovateľských organizácií. Viest' organizáciu, ktorá je vlastníkom, resp. spoluvlastníkom lukratívnej päťposchodovej budovy v samom centre Bratislavy, neznamená iba reprezentovať, vybiť si sily v teoretizovaní, ale predovšetkým riadiť, organizovať, komunikovať s nájomníkmi, uzatvárať obojstranne výhodné zmluvy, dbať o to, aby nájomníci platili, aby nerástli sumy pohľadávok. Bez ohľadu na to, kto budovu spravuje!

Ukazuje sa, že manažovanie SSS nebolo transparentné, ba takmer nijaké. Ešte horšie to vyzerá s Asociáciou organizácií spisovateľov Slovenska. Našťastie jej nové vedenie sa k problémom stavia chlapycky, otvorene.

Zdá sa, že nové vetry zavejú aj v SSS, v najväčšej spisovateľskej organizácii na Slovensku. Dňa 28. mája 2013 sa totiž po viac ako troch rokoch konalo členské zhromaždenie SSS. Predsedom Spolku sa stal Miroslav Bielik, tajomníkom Ján Tazberík. Nové vedenie si uvedomuje, že nájomná zmluva je realitou, no treba urobiť všetky právne kroky smerujúce k jej možnému vypovedaniu. Je to smutný výsledok práce dvoch či troch ľudí, ktorí ani v najmenšom nebrali do úvahy záujmy celej spisovateľskej obce. V podstate ide o sprostredkovateľskú zmluvu, ktorá má od vlastníkov vytiahnuť iba peniaze. Rekonštrukcia a modernizácia budovy možno urobiť aj bez sprostredkovania.

Nové vedenie SSS a AOSS by mali nájsť spoločnú reč a odstrániť všetky nedorozumenia a nezhody. Žiada si to ľudí, čo pripravujú reálny, odborne podložený biznis plán, takých, čo budú konať v prospech vlastníkov, a nie opačne, ako to urobili nedávni štatutári oboch spisovateľských organizácií: dobrovoľne, chvatne a zámerne pchať hlavu do slučky, ktorá tak či onak začne zvierat' hrdlá všetkých slovenských spisovateľov. Na škodu celej slovenskej kultúry. Potom bude už len čas na vzdychy. Napokon, veď aj Marcellus, jeden z členov kráľovskej stráže, si po rozhovore s princem Hamletom vzdychol: „Čosi zhnitého je v tomto štáte dánskom.“ Zdá sa, že čosi dánskeho je v spisovateľskej obci...

Sparcoval PL

Objednajte si
dvojtýždenník o náboženstve a kultúre

VOX

časopis v pdf formáte

Pošlite e-mail na adresu vox@prikryl.sk s objednávkou, v ktorej uvediete

e-mailovú adresu

meno

priezvisko

adresu

Ročné predplatné je 10 eur,

polročné 6 eur.

Predplatné na rok 2013 je 5 eur.

Číslo bankového konta: xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Celý ročník časopisu si môžete objednať kedykoľvek v priebehu roka. Neprídete tak nielen o jednotlivé čísla, ale ani o prílohy, ktoré vyjdú v letných mesiacoch a na Vianoce.

**Duchaplný cestopis po stopách Jána Pavla II.
v našich regiónoch**

Zaujala Vás osobnosť Svätého Otca Jána Pavla II., teológa, filozofa, intelektuála, mierotvorcu, básnika a človeka? Ak áno, pomôžte vytvárať *Duchaplný cestopis po stopách Jána Pavla II. v našich regiónoch.*

Medzinárodná konferencia

Dňa **6. 9. 2013** sa bude v Sobášnom paláci v Bytči konať Medzinárodná poľsko-slovenská konferencia Duchaplný cestopis po stopách Jána Pavla II. v našich regiónoch.

Výstup na Veľký Rozsutec

Vedeli ste, že Ján Pavol II. sa okrem početných návštev Vysokých Tatier pozeral na naše Slovensko aj z výšky Veľkého Rozsutca? Podľa viacerých zdrojov sa tak naozaj stalo. Preto si chceme pravidelne pripomínať každoročnými výstupmi na vrchol Rozsutca. Tento rok sa na počesť Jána Pavla II. uskutoční prvý výstup **7. 9. 2013**.

Putovná výstava fotografií

Putovná výstava fotografií si kladie za cieľ predstaviť Jána Pavla II. tak, ako ste ho vnímali a zachytili fotoobjektívmi VY. Uvítame preto fotografie z vašich osobných stretnutí s Jánom Pavlom II. Uvítame aj fotografie dokumentujúce stopy tejto veľkej osobnosti vo vašom okolí (sochy, busty, pamätníky, obrazy, vitráže...). Zvlášť vítame vzácne fotografie zo stretnutia s Jánom Pavlom II. z obdobia pred rokom 1989.

Najdôležitejšie a najpôsobivejšie fotografické momentky zo stretnutia s Jánom Pavlom II. budú ocenené. Fotografie je potrebné doručiť do Krajskej knižnice v Žiline **do 15. 8. 2013**.

VOX

**Dvojtýždenník o náboženstve
a kultúre**

Vydáva Občianske združenie

Vox In Deserto

Sídlo OZ ViD a adresa redakcie:

Dvojkrížna 4, 821 07 Bratislava

ISSN 1339-3634

Vychádza dvojtýždne v pdf podobe.

Objednávky na predplatné si je možné objednať e-mailom alebo telefonicky:

vox@prikryl.sk

+421 915 793 811

Šéfredaktor: Pavol Prikryl

tel. +421 915 793 811,

e-mail: vox@prikryl.sk,

prikryl62@gmail.com